

Gedetailleerd verslag van het Werkbezoek Vaste Commissie voor Onderwijs Cultuur en Wetenschap aan de Landelijke Onderzoekscholen

Gehouden op 12 februari 2010 te Utrecht

Structureel Overleg van Directeuren van Onderzoekscholen met Landelijke Accreditatie

Promovendi Netwerk Nederland

1. Opening door de dagvoorzitter, P.G. Kroeger, Hoofdredacteur SienceGuide

De voorzitter heet de aanwezigen welkom. Ter inleiding merkt hij het volgende op¹:

Invalshoek is doordenken wat de rol van de onderzoekscholen is of kan zijn, voor nu en vooral voor de toekomst. Daarbij is het rapport van de commissie Van der Vliet, 'Samen Slimmer' een belangrijk element. 'Samen Slimmer' zal ook het motto voor Nederland zijn voor de komende 20 jaar. Dit zal ook het motto zijn van het type bijeenkomst van vandaag: hoe kunnen we samen slimmer worden? Een voorzet daarvoor geeft de heer Wittek, als socioloog verbonden aan de Rijksuniversiteit Groningen.

¹ Alleen de hoofdlijnen van de inleiding zijn weergegeven.

2. 'Fictie en feiten met betrekking tot Onderzoekscholen', Prof. Dr. Rafael Wittek, bestuurslid van SODOLA en Directeur van het Interuniversity Center for Social Science Theory and Methodology

De heer Wittek stelt dat de interuniversitaire onderzoekscholen het loodje zullen leggen en dat interuniversitaire samenwerking in de promotieopleiding niet lang meer levensvatbaar zal zijn. In zijn betoog geeft hij antwoord op de vraag wat er precies aan de hand is, en of de ontwikkeling waarvan sprake is als positief of negatief moet worden geïnterpreteerd. Eerst legt Wittek de meest gebruikelijke antwoorden onder de loep. Daarna staat hij stil bij de vraag wat gedaan kan worden om het tij te keren. Alvorens wordt ingegaan op de hypothesen met betrekking tot de positie van de onderzoekscholen, worden drie conclusies getrokken:

1. Als de interuniversitaire onderzoekscholen er straks niet meer zijn, is de reden dood door schuld.
2. Het verdwijnen van de onderzoekscholen zal leiden tot ontprofessionalisering van het Nederlandse stelsel van de promotieopleidingen.
3. Het is nog niet te laat: er zijn nog voldoende mogelijkheden om de functie die de interuniversitaire scholen vervullen, te redden.

Zie bijlage 2 voor de volledige tekst.

3. Vier inhoudelijke presentaties over de meerwaarde van onderzoekscholen voor het doen van onderzoek.

3.1 Prof. Dr. Matthias Bickelhaupt (Holland Research School of Molecular Chemistry): “Sustainability through Smart Molecules”

De heer Bickelhaupt is vanuit de Vrije Universiteit verbonden aan de Holland Research School of Molecular Chemistry en draagt een presentatie voor met de titel “Sustainability through Smart Molecules”. De heer Bickelhaupt geeft achtergrondinformatie over de onderzoekschool waaraan hij is verbonden aan de hand van een thema dat in zijn eigen groep bewerkt wordt, namelijk ‘duurzaamheid door ‘slimme’ moleculen’.

Achtergrondinformatie Holland Research School of Molecular Chemistry (HSMC)

De Holland Research School of Molecular Chemistry is gesticht in 1994 door de afdelingen in Leiden, de Universiteit van Amsterdam (UvA) en de Vrije Universiteit (VU). De motivatie is in de eerste plaats het opleiden van promovendi door middel van het netwerk dat de school heeft, dus het samenvoegen van expertise op onderzoeks- en onderwijsgebied, maar ook door het aanbieden van internationale cursussen, waarbij ook gerenommeerde gastdocenten uit het buitenland kunnen worden aangetrokken door de kritische massa die de school heeft. Heel belangrijk is ook, zowel voor de PhD-studenten (promovendi) als ook voor de docenten zelf, het stimuleren van multidisciplinariteit, waarbij men regelmatig bij elkaar komt en een community vormt. Uitwisseling van vakdisciplines wordt, daar waar het nodig is bevorderd, waarbij sprake is van zogenaamde ‘kruisbestuiving’. Kritische massa is een vereiste, soms zelfs een formeel vereiste, om toegang te krijgen tot bepaalde typen van ‘funding’. Maar ook op het niveau van EU-aanvragen is kritische massa een vereiste. Een belangrijk voorbeeld is de samenwerking tussen de Holland Research School of Molecular Chemistry en de Graduate College van de Universiteit van Munster. Er is een international Research Training Groep gevormd, die zwaar gesubsidieerd en gefinancierd wordt door de DFG, de Duitse Science Foundation (correspondeert met NWO in Nederland).

De Holland Research School of Molecular Chemistry biedt uiteenlopende activiteiten. Zo zijn er zomerscholen en diverse interuniversitaire cursussen op verschillende vakgebieden. Daarnaast zijn er jaarlijkse staffmeetings en symposia.

In het tweede deel van zijn presentatie geeft de heer Bickelhaupt een voorbeeld waaruit de meerwaarde van samenwerking voor en bij het uitvoeren van wetenschappelijk onderzoek blijkt. In zijn inleiding merkt de heer Bickelhaupt het volgende op:

Fundamenteel onderzoek is onontbeerlijk voor het bereiken van praktische doorbraken, waarbij het samenkomen van expertises ook in dit opzicht van groot belang is. Geprobeerd wordt door begrip van bepaalde processen naar meer rationeel ontwerp van katalysatoren, dus versnellers van chemische processen, te komen, hetgeen zeer belangrijk is voor het reduceren van energieverbruik en van grondstoffengebruik.

Vervolgens gaat de heer Bickelhaupt in op het voorbeeld dat in zijn presentatie centraal staat en waaruit het belang van interuniversitaire samenwerking blijkt.

Het was al geruime tijd experimenteel bekend dat geïsoleerde metaal atomen veel te reactief. Ze kunnen met liganden gestabiliseerd worden. Maar liganden² zijn dus "slecht", in de zin dat ze de katalytische activiteit van metaal atomen reduceren, en dus de chemische reactie vertragen. Echter, als ze op een gunstige manier in stelling worden gebracht, kunnen de gewenste processen selectief weer versneld worden. Dit zorgt ervoor dat tot het goede intermediaire gedrag gekomen wordt, waarbij heel selectief de gewenste, en niet de ongewenste chemische omzetting wordt versneld.

De heer Bickelhaupt licht een cartoon toe waaruit de conventionele verklaring van deze werking blijkt: middels elektronenbanen probeerde men de zojuist beschreven werking te begrijpen. Soms bleek de conventionele verklaring te kloppen, maar soms ook niet. Hij vervolgt:

De Holland Research School of Molecular Chemistry (HSMC) heeft de werking van liganden met geavanceerde methoden kunnen onderzoeken. Gebleken is dat de redenties die men vroeger had an sich kwalitatief kloppen, maar dat zij kwantitatief geen enkele rol spelen. Dat verklaart waarom het 'tunen', het instellen van de katalysator, soms lukte en soms niet. Het komt erop neer dat men aan het verkeerde wielje zat te draaien. Dit klopte in theorie wel, maar had in de praktijk eigenlijk geen effect. Als men soms succes had, kwam dat omdat men het per ongeluk goed deed.

De werkelijke verklaring die nu beredeneerd wordt, is dat het alles te maken heeft met de vorm. Door de vorm van de katalysator te beïnvloeden kunnen kan bepaald worden welke plek van een molecuul wordt 'aangevallen' of wordt omgezet. Dit inzicht leidt tot praktische toepassingen. Hierbij spelen de onderzoekerschool en de omgeving van collega's van verschillende disciplines een grote rol. De aannames betreffende de werking van liganden konden met behulp van de collega's van het HSMC vertaald worden naar experimentele toepassingen. In dit geval heeft de samenwerking concreet geleid tot een publicatie in Nature Chemistry, de chemie afdeling van het tijdschrift Nature. Dit is heel tastbaar voor de toekomstige fundingaanvragen, een resultaat waar zowel de onderzoekerschoolen als ook de industriële toepassingen bij gebaat zijn.

De conclusies van de heer Bickelhaupt ten aanzien van het belang van interuniversitaire samenwerking luiden, kort samengevat, als volgt:

Fundamenteel onderzoek is essentieel om doorbraken te kunnen bewerkstelligen. Interuniversitaire samenwerking is hierbij cruciaal. Een empirische voorspelling moet vertaald worden naar tastbaar resultaat. Echter, men heeft niet altijd de expertise om een theoretisch onderzoek in de praktijk te testen. Samenwerking met andere universiteiten maakt het mogelijk om deze vertaalslag te maken. De terugkoppeling is direct, doordat men een community vormt, waarin ontmoeting automatisch plaatsvindt en niet telkens georganiseerd hoeft te worden. Daarnaast zorgen de korte lijnen voor snelle toepassingen.

Vraag de heer Kroeger: Kunt u een voorbeeld geven van kruisbestuiving?

² Toevoeging voor de lezer ter verduidelijking: liganden zijn moleculen die aan metaal atomen binden en daardoor de katalytische activiteit van deze metaal atomen beïnvloeden. Met katalyse wordt bedoeld: het verlagen van de barrières van bepaalde chemische omzettingen zodat deze kunnen worden bewerkstelligd met een lager verbruik van grondstoffen en energie. Met liganden kan men sturen welke reacties wel of niet moeten verlopen.

*Antwoord de heer **Bickelhaupt**: In mijn groep doen wij theoretisch onderzoek, dus wij proberen met computermodellen gedrag op moleculaire schaal te beschrijven en te voorspelen, zowel kwantitatief als ook qua inzicht, dus dat wij weten waarom bepaalde numerieke resultaten te verwachten zijn. Maar wij hebben niet de expertise, en ook niet de apparatuur, om dat in de praktijk te testen. Wij zijn dus aangewezen op personen die dat zouden willen doen. Normaal gesproken ga je in de wereld rondkijken om te zien of iemand dat wil doen. Ik zal niet zeggen dat dat vroeg of laat niet zal lukken, maar nu bellen wij onze collega op en vragen of we even kunnen praten. Doordat je in één school zit, zie je elkaar regelmatig. Dit maakt het mogelijk om beide partijen naar het vraagstuk te laten kijken: hoe kunnen we dit in een experiment vertalen, de terugkoppeling naar mij toe is ook heel direct. Je bent een community, je bent een groep, alsof je op hetzelfde lab zou werken. Dat zorgt ervoor in dit concrete geval, dat de theorie die wij voorspellen, ook direct getoetst kan worden in/met het experiment. Dat is waar je in de natuurwetenschap uiteindelijk naartoe wilt. Het is een empirisch gebeuren, het moet getoetst worden, je moet de toepassingen kunnen vinden. Je zult het moeten vertalen naar experimenteel toepasbare zaken en dat is in dit geval, omdat we dat binnen de HRSMC hebben kunnen doen, heel snel gebeurd. Het is binnen een jaar van voorspelling naar praktische uitvoering gekomen. De persoonlijke factor, die een belangrijke rol speelt en de korte lijnen zorgen ervoor dat je heel snel tot een toepassing kunt komen.*

VRAGEN

Door de genodigden wordt een aantal vragen gesteld, die terug te leiden zijn tot de volgende:

*Vraag mevrouw **Joldersma** (Tweede Kamerlid (CDA)): Wat is dan precies jullie betrokkenheid bij de onderzoekschool?*

*Antwoord de heer **Bickelhaupt** (samengevat):*

Onze betrokkenheid wordt door regelmatige staffmeetings, algemene bijeenkomsten (staf, promovendi en studenten) en door zomer- en winterscholen in de praktijk omgezet. We ontmoeten elkaar, we organiseren symposia en we hebben staffvergaderingen. Door de organisatiestructuur van de HRSMC wordt dit alles als een natuurlijk en verrijkend gebeuren ervaren dat spontaan en zonder dwang van bovenaf gebeurt.

3.2 Tinka Veldhuis MSc (Interuniversity Center for Social Theory and Methodology (ICS)): “The effects of collective humiliation on terrorist radicalisation”

De tweede presentatie wordt verzorgd door mevrouw Veldhuis. Zij promoveert binnen de vakgroep sociologie, verbonden aan het ICS. Haar begeleiders zijn aan (twee) verschillende onderzoekscholen verbonden. Mevrouw Veldhuis richt zich in haar onderzoek dat de titel “The effects of collective humiliation on terrorist radicalisation” draagt, op collectieve vernedering en de relatie tot radicalisering onder moslimjongeren. De vraag die zij in haar onderzoek probeert te beantwoorden, is of mensen in het westen zich vernederd kunnen voelen op basis van wat zij in het Midden-Oosten zien gebeuren, zonder dat zij daar zelf bij betrokken zijn.

Mevrouw Veldhuis gaat eerst kort in op het snijvlak waarop zij haar onderzoek uitvoert (I). Vervolgens gaat zij in op het belang van inbedding van haar onderzoek binnen het ICS (II).

I Aanpak onderzoek

Het vertrekpunt van het onderzoek is interdisciplinair: het bevindt zich op het snijvlak van sociale psychologie en sociologie, zowel theoretisch als methodologisch.

Sociale psychologie: gebruik van experimenten om mechanisme te toetsen – dus kunnen mensen radicaliseren, omdat ze zien dat anderen vernederd worden (lab).

Sociologie: enquêtes om te achterhalen of de mechanismen die in het laboratorium zijn onderzocht, daadwerkelijk zichtbaar worden in de maatschappij.

II Waarom is inbedding van dit onderzoek belangrijk?

1. Inbedding in een onderzoekschool, in dit geval het ICS, maakt het mogelijk een uniek onderzoeksvoorstel te creëren, dat toch is ingebed binnen verschillende wetenschappelijke theoretische inzichten vanuit de sociologie.

Het ICS-programma, zowel in de Research Master als ook in het promotieprogramma, is zo opgesteld dat de student onderwijs volgt aan andere universiteiten. Dit onderwijs wordt verzorgd door docenten die niet doceren op de faculteit waarbinnen de desbetreffende promovendus promoveert. Dit leidt ertoe dat een geïntegreerd programma kan worden samengesteld, waardoor een breed beeld verkregen wordt van wat er aan onderzoek wordt gedaan binnen de desbetreffende discipline. De docenten die binnen het programma van de promovendus het onderwijs verzorgen, worden nauw betrokken bij de betreffende projecten. Onderzoek wordt zo in breder theoretisch kader geplaatst. Dit brengt met zich mee dat:

1. de student/promovendus kan bepalen of hij/zij verder gaat in de wetenschap;
2. de student/promovendus een duidelijk beeld heeft van het aanbod binnen de desbetreffende discipline;
3. wetenschappers vanuit verschillende disciplines een bijdrage leveren aan de onderzoeksvorstellen.

Gevolg: de promovendus begint met een vliegende start aan het promotietraject, de promovendus heeft controle over het eigen project, de promovendus heeft zich beter kunnen verdiepen in de vakliteratuur, de promovendus heeft inzicht in wat haalbaar is en wat niet en de promovendus heeft

de mogelijkheid om meer diepgang en verbreding aan het project te geven. Dit alles leidt tot een kwalitatief beter proefschrift.

2. Multidisciplinair onderzoek vereist multidisciplinaire inzichten. De benodigde kennis is vaak, zoals in het hier beschreven onderzoek, niet binnen de faculteit en/of universiteit voorhanden. Binnen het ICS is deze kennis wel aanwezig doordat met verschillende universiteiten wordt samengewerkt. Het hier beschreven onderzoek had niet kunnen plaatsvinden als het niet was ingebed in het ICS.

3. Interdisciplinariteit bevordert een belangrijke bijdrage van de promovendus aan het wetenschappelijke en het maatschappelijke debat. Wetenschappelijk, omdat het onderzoek vanuit verschillende theoretische inzichten kan worden belicht. Dit heeft bijvoorbeeld onder meer geresulteerd in een uitbreiding begrippenapparaat: 'collectieve vernedering'). Interdisciplinariteit bevordert ook een bijdrage aan het maatschappelijke debat: momenteel werken onderzoekers van het Kurt Lewin Institute en van het ICS aan een onderzoek voor het Ministerie van Justitie, waarbij inzichten van de psychologie en de sociologie zijn vereist. De samenwerking tussen de onderzoekscholen maakt de uitvoering van een dergelijk onderzoek mogelijk.

Tot slot: inbedding helpt de promovendus zich te profileren, zowel nationaal als internationaal, omdat de onderzoekscholen een kwaliteitsnaam met zich meedragen en beter herkenbaar zijn dan lokale faculteiten.

VRAGEN

*Vraag de heer **Kroeger** (dagvoorzitter):* Dus dit type onderzoek en de organisatie daarvan speelt eigenlijk in op de complexiteit van grote maatschappelijke vraagstukken van nu, in plaats van vraagstukken van honderd jaar geleden.

*Antwoord mevrouw **Veldhuis**:* Natuurlijk. Als je de krachten kunt bundelen, kun je veel beter inzicht bieden in hoe dit soort fenomenen tot stand komen dan wanneer je hier in je eentje op moet gaan puzzelen. Als ik dit onderzoek in mijn eentje had moeten uitvoeren, dan had ik allereerst een veel beperkter beeld gehad op het thema radicalisering. Ten tweede had ik veel minder zichtbaar kunnen worden omdat ik door de inbedding veel meer op een platform kan staan.

*Vraag de heer **Jan Jacob van Dijk** (Tweede Kamerlid (CDA)):* Ik heb één vraag: Je vertelde dat het ICS in het buitenland wel heel bekend is. Hoe komt het dat het ICS zo bekend is in het buitenland? En geldt dat voor alle onderzoekscholen, of is dat heel specifiek voor het ICS?

*Antwoord mevrouw **Veldhuis**:* Ik denk dat dat voor veel onderzoekscholen geldt. Denk bijvoorbeeld aan het Kurt Lewin Institute. Dit is in het buitenland ook heel hoog aangeschreven. Maar dat is ook heel logisch: in Groningen ben ik een van de weinigen die onderzoek doet naar radicalisering. Maar doordat ik ingebed in een onderzoekschool, komen alle relaties bij elkaar. Je bent veel zichtbaarder op het moment dat je alle krachten bundelt en institutionaliseert in onderzoekscholen, dan wanneer je onderzoekers binnen een universiteit de wereld laat uitvinden of onderzoeken.

*Vraag de heer **Jan Jacob van Dijk**:* In de politiek weet men van het bestaan van onderzoekscholen, maar de instituten kent men lang niet altijd. Ik ben zelf ook aan een universiteit verbonden, maar het ICS was bij mij niet direct het eerste instituut waar ik aan dacht. Waardoor komt het dat jullie in de wetenschappelijk wereld misschien wel bekend zijn, maar maatschappelijk veel minder bekend zijn?

*Antwoord de heer **Wittek** (directeur ICS):* Mag ik hierop antwoorden, want het gaat over het ICS? Wij hebben heel veel onderzoek waar persberichten over worden gepubliceerd. Deze berichten worden geschreven door de communicatiemedewerkers van onze universiteit. En dat is niet alleen in Groningen zo. Het label van het ICS valt bij deze berichten vaak gewoon weg. Wij werven sinds bijna 20 jaar elk jaar ongeveer 12 aio's. Elk jaar hebben wij discussies met onze personeelsafdeling of wij dit mogen doen onder ons label ICS of niet. Tot nu toe mag het met heel veel trekken en duwen. Maar we hebben hier zware gevechten over, want de labels zouden niet de onderzoekscholen moeten zijn, maar de lokale instellingen.

*Toevoeging de heer **Zwart** (directeur Onderzoekschool rechten van de Mens, voorzitter SODOLA):* Maar als het een aanmoediging is voor de onderzoekscholen om zich wat meer maatschappelijk te presenteren, dan neem ik deze uitdaging graag aan. [...]. Een van de conclusies die we vandaag moeten trekken, zal zijn dat de onderzoekscholen voor een groot deel debet zijn aan het feit dat er veel over hen wordt gesproken, maar dat er weinig met hen wordt gesproken, omdat ze een tijd niet zichtbaar zijn geweest. Dit komt, en ik kan het niet vaak genoeg herhalen, omdat veel collega's bezig zijn met de organisatie van een onderzoekschool, het opleiden van jonge mensen tot hoogwaardige academici en minder feeling hebben en minder tijd kunnen besteden met en aan hun bekend zijn. Dat is niet goed, dat moeten wij veranderen, maar dat verklaart tegelijkertijd waarom wij nu voor een deel uitgespeeld zijn.

*Opmerking de heer **Kroeger**:* Hartelijk dank. Wij gaan nu naar Sylvia Kuijpers.

3.3 Sylvia Kuijpers MSc (Graduate School Life Science, Universiteit Utrecht): “Targeting Inflammation to Fight Cancer”

Mevrouw Kuijpers is promovendus aan de Universiteit Utrecht, faculteit bètawetenschappen, departement farmaceutische wetenschappen, disciplinegroep biofarmacie en farmaceutische technologie. Mevrouw Kuijpers is in tegenstelling tot de vorige sprekers niet verbonden aan een onderzoekschool, maar aan de lokale Graduate School of Life Sciences. Haar onderzoek draagt de titel “Targeting Inflammation to Fight Cancer”.

In het eerste deel van haar presentatie licht mevrouw Kuijpers haar onderzoek toe en beschrijft zij de voordelen en de nadelen van een niet-conventionele behandeling van kanker. Gebleken is dat bepaalde kenmerken die vaak optreden tijdens en na chemotherapie, niet of in veel mindere mate optreden wanneer gebruik wordt gemaakt van een alternatieve methode, een methode waarvan Kuijpers de werking onderzoekt. Hoewel deze methode in een aantal opzichten aantrekkelijker blijkt te zijn dan chemotherapie, blijkt deze tot meer gewichtsverlies te leiden dan bij chemotherapie het geval is. De vraag rijst waar dit verschil door wordt veroorzaakt. Deze vraag kan niet worden beantwoord door de disciplinegroep biofarmacie, omdat men zich hier voornamelijk richt op medicijnontwikkeling.

Mevrouw Kuijpers geeft te kennen dat de Graduate School waarbij zij is aangesloten onderdeel is van drie faculteiten, bètawetenschappen, geneeskunde en dierengeneeskunde. De Graduate School of Life Science bestaat vervolgens uit een 14 tracks, waarbinnen gespecialiseerde en transferrable skills cursussen worden aangeboden. Promovendi binnen de desbetreffende track hebben echter voorrang ten opzichte van promovendi van andere tracks, voor toelating bij de cursussen, welke in vrijwel alle gevallen vol zitten. Dit heeft tot gevolg dat het heel moeilijk is om in contact te treden met promovendi en wetenschappers die zijn verbonden aan andere tracks. Ik zou graag willen samenwerken met wetenschappers op het gebied van immunologie en pathologie, maar dit wordt niet gestimuleerd door de graduate school. Voor mijn onderzoek zou het heel wenselijk zijn als het was ingebed in een onderzoekschool. Daarom pleit ik voor optimale mogelijkheden voor universiteiten en onderzoekscholen om samen te werken.

REACTIE DAGVOORZITTER

Vraag de heer Kroeger: Jij wilt dus graag multidisciplinair werken?

Antwoord mevrouw Kuijpers: Ja. Ik ben lid geworden van het PNN, omdat ik op de een of andere manier in contact moet komen met mensen die kunnen helpen de communicatie voor en tussen promovendi te verbeteren. Want op deze manier komen we er niet. Voordat de Graduate School of Life Sciences ontstond, en dat was op 1 januari 2009, zat ik bij UIPS, het Utrecht Institute of Pharmaceutical Sciences. Zij organiseerden wel met allerlei andere universiteiten onderwijs, waardoor je op verschillende universiteiten kwam en waarbij je mensen kon ontmoeten die vergelijkbaar onderzoek deden.

De heer Kroeger: Dan had dat gekund.

*Mevrouw **Kuijpers***: Dan had dat gekund. Maar op dit moment, omdat het lokaal gefinancierd wordt, wordt geweigerd of in ieder geval sterk ontmoedigd cursussen te organiseren met andere universiteiten, waardoor die contacten dus wegvallen.

*Vraag de heer **Kroeger***: Dus eigenlijk zijn mensen zoals jij, los van alle goede bedoelingen die men natuurlijk gehad heeft bij de start, erop achteruitgegaan, in ieder geval kwalitatief qua netwerk?

*Antwoord mevrouw **Kuijpers***: Ja, zo ervaar ik dat wel.

VRAGEN

*Vraag mevrouw **Joldersma** (Tweede Kamerlid)*: [...] Nu lijkt het wel alsof een onderzoekschool een oplossing is voor alles. Wat belet jou om via het internet te zoeken naar mensen met wie jij in contact kunt treden?

*Antwoord mevrouw **Kuijpers***: Mijn onderzoek is multidisciplinair, vrij nieuw en valt niet onder de expertise van mijn vakgroep/track, welke meer chemisch en farmaceutisch gericht is, terwijl mijn onderzoek meer medisch biologische en immunologische aspecten bevat. Omdat mijn onderzoek vrij nieuw is, duurt het bovendien enige tijd voordat er publicaties verschijnen, ook van andere onderzoekers van andere universiteiten. Via het internet vind je op die manier dus niet de personen die prima zouden aansluiten bij mijn onderzoek. Pas als er publicaties zijn verschenen, kan ik in contact komen met de mensen die werkzaam zijn binnen *mijn* vakgebied. Deze mensen zijn er wel, maar ze zijn niet zichtbaar. Die mensen moeten vervolgens wel bereid zijn om met mij samen te werken en dit wordt natuurlijk niet bevorderd als je nog nooit eerder van elkaar gehoord hebt. Er is namelijk niets op basis waarvan je met elkaar in contact kunt komen. Dit staat in schril contrast met de landelijke onderzoekscholen, waaronder het voormalig UIPS. Deze voormalig onderzoekschool was wel interuniversitair en werkte bijvoorbeeld samen met de Universiteit van Leiden en de Rijksuniversiteit Groningen.

*Vraag mevrouw **Joldersma***: Dus je mist het netwerk om de mensen te vinden met wie jij eventueel kunt samenwerken? Maar wat belet jou om mensen te zoeken met wie jij kunt samenwerken?

*Antwoord mevrouw **Kuijpers***: Er zijn zeer veel universiteiten en onderzoeksgroepen in Nederland. Het is erg onduidelijk waar wat gegeven wordt, waardoor het vrijwel onmogelijk is te achterhalen welke geschikt zijn in relatie tot mijn onderzoek. De mensen met wie ik zou kunnen samenwerken zijn er wel, maar ze zijn niet zichtbaar.

*Vraag de heer **Kroeger***: In feite bevind jij je dus op een nieuw snijvlak van verschillende disciplines?

*Antwoord mevrouw **Kuijpers***: Mijn onderzoek is sowieso multidisciplinair, omdat het niet alleen farmaceutisch is, maar ook biologisch, pathologisch en dierengeneeskundig omdat ik met proefdieren werk. Mijn onderzoek is dus multidisciplinair, maar mijn onderzoek/onderzoeksgroep is dat niet, in ieder geval niet om mijn gebied.

*Vraag de heer **Van Dijk***: Dus de inbedding daarvoor bestaat niet meer?

*Antwoord mevrouw **Kuijpers**: Nee.*

*Opmerking de heer **De Boer** (wetenschappelijk directeur Landelijke Onderzoekschool Mediëvistiek):* Ik heb het gevoel dat een heel essentieel punt dat hier gemaakt wordt, zowel door de presentaties als door de vragen, hierop neerkomt: landelijke onderzoekscholen, in het bijzonder multidisciplinaire onderzoekscholen, hebben niet alleen een functie in promovendiopleiding, in PhD³-training, maar veel meer ook als intermediair op hun vakgebied. [...] Ik denk dat juist die combinatie van het bij elkaar brengen van seniorwetenschappers en de vernieuwende elementen op het desbetreffende terrein etcetera, het aanhaken bij het nationale en het internationale discours op het wetenschapsterrein, en het zorgen voor focus en massa aan de ene kant en kwaliteit en diversiteit aan de andere kant, de sterke kant is van de landelijke onderzoekschool en dat dat het mogelijk maakt om optimaal te profiteren voor de PhD's die een deel van onze missie zijn, om naar vernieuwing en verbetering van de kwaliteit van ons onderzoek te komen.

*Vraag de heer **Kroeger**:* Het valt mij op dat veel van de promotieonderzoeken die hier worden besproken zich op snijvlakken bevinden waar de vernieuwing zit. Heeft u (De Boer) een kort voorbeeld binnen de Mediëvistiek, waar de laatste jaren zo'n snijvlak is ontstaan met betrekking tot het onderzoek?

*Antwoord de heer **De Boer**:* Een heel mooi voorbeeld is de discussie die we hebben gehad over het burgerschap. Burgerschap is in de afgelopen kwart eeuw heel sterk geïnterpreteerd vanuit de 19^e-eeuwse burger en zijn doorwerking in de moderne tijd. Nu kijken we steeds meer naar het snijvlak van rechten en instellingen die zich ontwikkeld hebben, de wijze waarop de diepe moraal zich ontwikkeld heeft, de cultuurexpressies van identiteit, dus hoe die cultuurperiode van 1000 jaar in de Europese middeleeuwen ertoe heeft bijgedragen dat zo'n notie als burgerschap en de waarde van participerend burgerschap is ontstaan. Dit kan alleen onderzocht worden wanneer de specialismen op die raakvlakken en de verschillende volkstalige uitdrukkingen van een bepaalde cultuurperiode bij elkaar worden gebracht. Dit kan nooit op een enkele universiteit gedaan worden, dit kan alleen maar binnen de universiteit Nederland.

*Opmerking mevrouw **Van der Meer** (promovendus):* Als je binnen je eigen onderzoeksgroep, eventueel met mensen die gelijksoortig onderzoek doen werkt, kan het heel nuttig zijn om tijdens het uitvoeren van je onderzoek door mensen van andere universiteiten geprikkeld te worden. Je gaat immers niet snel zelf op zoek naar iets waarvan je niet weet dat het bestaat. Wanneer je binnen verschillende disciplines werkzaam bent, wordt je hier veel sneller op gewezen, hetgeen de kwaliteit van het onderzoek naar een hoger niveau brengt.

*Opmerking de heer **Wittek**:* Het gaat er niet alleen om dat een onderzoekschool alleen maar cursussen geeft aan de promovendi, maar dat er een context bestaat, waarin promovendi en (senior)wetenschappers elkaar ontmoeten.

³ PhD: Doctor of Philosophy, promovendus.

3.4 Dr. Rembert Duine (Dutch Research School for Theoretical Physics: “Van ‘t Hooft-Polyakov-monopool naar Ipod”

De heer Duine is verbonden aan het Instituut voor Theoretische Fysica te Utrecht en spreekt namens de Dutch Research School of Theoretical Physics, de DRSTP.

In zijn presentatie gaat de heer Duine in op de invloed van de ‘t Hooft-Polyakov-monopool op de vervaardiging van de Ipod. Uitgangspunt van zijn presentatie is dat theoretische natuurkunde intrinsiek multi(sub)disciplinair is. De presentatie van de heer Duine valt in twee delen uiteen. Eerst legt hij uit wat theoretische natuurkunde inhoudt, waarbij hij het onderzoek toelicht dat hij nu uitvoert. Hij beantwoordt hierin de vraag wat het kwalitatief andere gedrag is van elektronen (elementaire deeltjes die verantwoordelijk zijn voor elektrische geleiding), wanneer er een groot aantal bij elkaar wordt gezet.

Vervolgens licht hij de rol en het belang van de onderzoekscholen voor het uitvoeren van onderzoek op zijn vakgebied toe. De heer Duine stelt hierbij dat onderzoekscholen een omgeving faciliteren waarin binnen de theoretische natuurkunde van subdiscipline naar subdiscipline kan worden overgegaan. Componenten uit het eigen vakgebied, kunnen worden overgeheveld naar een ander vakgebied, zodat ook over dit andere vakgebied uitspraken kunnen worden gedaan. Zo hebben de verschillende invalshoeken binnen de theoretische natuurkunde onder meer geleid tot de ontdekking van de van ‘t Hooft-Polyakov-monopool, aan de hand waarvan bepaalde verschijnselen binnen de spintronica eenvoudig begrepen kunnen worden. Dit laatste vakgebied heeft onder andere de Ipod mogelijk gemaakt. [...]

Vraag mevrouw Joldersma: Ik krijg de indruk dat onderzoekers elkaar moeten tegenkomen, anders zoeken ze elkaar niet op.

De heer Kroeger: En op een bepaalde manier tegenkomen.

Vraag mevrouw Joldersma: Ik vraag mij af: wie moet er participeren? Is het voor bepaalde onderzoeksgroepen interessanter om elkaar te ontmoeten dan voor andere onderzoeksgroepen? [...] Ik stap even af van jouw onderzoek, want ik snap dat theoretisch natuurkundigen elkaar graag op deze manier tegenkomen. Maar moet ik jullie als een select groepje beschouwen? Is het bestaan van landelijke onderzoekscholen voor andere vakgroepen en disciplines net zo belangrijk? Ik moet iets hebben, waarvoor ik kan pleiten en dat heb ik nog niet helemaal te pakken.

Antwoord de heer Duine: Ik denk dat voor dit specifieke geval het antwoord op deze vraag is dat er ook onderzoek is dat niet van tevoren gepland wordt, waarvan we niet van tevoren wisten dat we dat gingen doen. Maar op het moment dat je elkaar tegenkomt, ontwikkel je samen zo’n idee. Het is niet zo dat ik een idee heb, maar dat het verder maar niet lukt. Je komt elkaar tegen, je gaat in discussie, er ontstaat een idee en dat ontwikkel je tot een publicatie.

Vraag mevrouw Joldersma: Maar je kunt toch ook met elkaar afspreken dat je elkaar regelmatig tegenkomt?

Antwoord de heer Duine: Dat is in dit geval een kip-en-eiprobleem. Als er geen onderzoekschool was geweest, hadden wij geen omgeving gehad om elkaar tegen te komen. Ik wil de vraag even omdraaien.

De heer Kroeger: Ik zie een heleboel beweging.

Hierop wordt door diverse aanwezigen gereageerd. De opmerkingen kunnen als volgt worden samengevat:

- Een belangrijke vraag is hoe interdisciplinair je bent. Bij het laatste verhaal kwam naar voren dat het onderzoek interdisciplinair is binnen het vakgebied, bij de andere verhalen gaat het om onderzoeken die echt op verschillende vakgebieden worden uitgevoerd. Uiteindelijk gaat het om dezelfde soort zaken, alleen zijn de vakgebieden en onderzoekscholen allemaal anders. Op die manier toon je aan dat je in verschillende omgevingen. De onderzoekschool is dus een vorm om maatwerk te leveren en om versnippering tegen te gaan.
- Promovendi die onderwijs volgen aan een onderzoekschool komen in een bestaand netwerk terecht. Vervolgens vormen zij hun eigen netwerk, welke een zeer belangrijke functie heeft voor de volgende vier jaren. Onder meer het gevoel van vertrouwen dat promovendi hierdoor krijgen vormt een solide basis voor hen. Dit netwerk wordt alleen gefaciliteerd door de onderzoekscholen.
- Onderzoekscholen maken het mogelijk om binnen zeer korte tijd expertise te bundelen. Vervolgens kunnen maatschappelijke krachten worden gemobiliseerd door middel van het nationale netwerk en de internationale vertakkingen, welke onontbeerlijk zijn.

4. “Het belang van Internationalisering en Networking voor het Onderzoek”. Vraaggesprek met prof. Dr. Gerard 't Hooft, Academiehoogleraar Theoretische Fysica, winnaar van de Nobelprijs voor Natuurkunde en lid van de Scientific Advisory Committee van de Dutch Research School for Theoretical Physics.

Vraag de heer Kroeger: Na deze boeiende laatste presentatie kwam er een vraag bij mij op waarmee ik dit vraaggesprek wil beginnen: wie was Polyakov?

Antwoord de heer Van 't Hooft: Dit laat zien hoe internationaal dit vakgebied is. [...]. Er was een enorme barrière tussen enerzijds het westen en anderzijds de Oostblok landen. Het gevolg hiervan was dat het vaak maanden duurde voordat de resultaten die daar werden verkregen bij ons bekend werden en andersom. [...]. Bij een conferentie in Londen kregen wij te horen dat er een publicatie was van Polyakov over eigenlijk hetzelfde.

Vraag de heer Kroeger: Dat wisten jullie niet van elkaar?

Antwoord de heer 't Hooft: Dat wisten wij niet van elkaar. [...]. Dit toont aan dat men onafhankelijk van elkaar tot bepaalde resultaten kan komen.

Vraag de heer Kroeger: Die hele ontwikkeling van informatietechnologie en globalisering in de zin van het contact heeft de wetenschap fundamenteel veranderd.

Antwoord de heer Hooft: Het is nu zo dat de afstanden door het internet enorm verkleind zijn.

Vraag de heer Kroeger: Dat betekent dat dit ook gevolgen heeft voor de manier waarop de onderzoeksgroepen zich organiseren. Onderzoekscholen zijn een vorm om het talent bij elkaar te brengen. Niet alleen binnen een discipline, maar ook op de snijvlakken van verschillende disciplines. U zit in een wetenschappelijke Adviesraad. Wat doet u als wetenschappelijke Adviesraad? Beoordeelt u wetenschappelijk onderzoek, of helpt u onderzoekers dat snijvlak te verkennen?

Antwoord de heer 't Hooft: geeft te kennen dat hij zijn rol hierin wil minimaliseren, omdat hij ook lid is van een Onderzoekschool. Wij luisteren heel goed naar wat zij zeggen over onze onderzoekschool.

Vraag de heer Kroeger: De Adviesraad vindt het blijkbaar de moeite waard, om met de onderzoekschool waaraan u bent verbonden, mee te denken. Dat is een signaal dat ze het blijkbaar waarderen.

Antwoord de heer 't Hooft: Wij retourneren deze service ook aan hun kant, want er zijn soortgelijke organisaties in het buitenland die ook beoordeeld moeten worden. Dat zijn dingen die je als wetenschapper moet doen, het beoordelen van collega's van andere universiteiten.

Vraag de heer Kroeger: Als je praat over onderzoekscholen in Nederland, heb je het over een andere structuur en context dan wanneer je over dergelijke organisaties in het buitenland praat. Je hebt het hier over mensen die gezamenlijk colleges willen volgen en organiseren, die elkaars resultaten willen bespreken en die naar elkaar toe willen komen. Nederland heeft vrij ideale afmetingen wat dat

betreft. Je kunt meestal binnen een uur van de ene plaats naar de andere plaats komen en om het samen laten komen van expertise mogelijk te maken.

Vraag de heer Kroeger: Dus aan de ene kant is ons land is dus niet zo groot dat je los bent van elkaar, en er is een kritische massa aan mensen die elkaar kunnen opzoeken.

Antwoord de heer 't Hooft: Er is in Nederland sprake van een interessante kritische massa, zeker op het gebied van de theoretische natuurkunde. Op verschillende universiteiten in Nederland, waaronder Utrecht, Amsterdam, Groningen, wordt aan theoretische natuurkunde gedaan. Maar soms is het aantal deelnemers aan bepaalde colleges vrij klein, denk aan vijf tot tien mensen. Maar door de relatief geringe afstanden tussen de universiteiten kunnen de krachten worden gebundeld.

Vraag de heer Kroeger: Er is dus sprake van een efficiencyelement in een onderzoekschool, naast het elkaar inspireren en nationaal en internationaal opereren.

Antwoord 't Hooft: Ja, Nederland heeft wat dat betreft een heel interessante kritische massa. Toen het type instituut onderzoekschool werd ingevoerd hebben theoretisch fysici in Nederland onmiddellijk gezegd dat zij een ideaal thema voor een onderzoekschool vormen. Wij hebben de ideale grootte, wij hebben de behoefte om veel bij elkaar te komen, om elkaars resultaten te bespreken en activiteiten te organiseren, zoals landelijke aio-scholen. Er waren dus veel redenen om zo'n structuur te hebben.

Vraag de heer Kroeger: De onderzoekscholen bestaan nu zo'n 20 jaar. Vindt u dat de kwaliteit in Nederland op dit gebied niet alleen is gehandhaafd, maar ook is verbeterd en dat ook de internationale verbindingen zijn verbeterd?

Antwoord de heer 't Hooft: De verbindingen zijn zeker verbeterd en de onderzoekschool wordt nu ook een heel belangrijk onderdeel van een landelijke structuur. Er was al een landelijke structuur voor die tijd, maar deze zat heel anders in elkaar. [...].

Vraag Kroeger: Als u voor de komende 20 jaar nou iets te dromen zou hebben. Wat zou dat zijn?

Antwoord de heer 't Hooft: dat is een moeilijke vraag. Ik ben een individualist. Veel van mijn collega's werken samen met 2, 3, 4 of 5 mensen. Dat is voor veel mensen de ideale structuur om in te werken, maar ik ben daar een uitzondering in. Dus als u mij deze vraag stelt, krijgt u een heel ander antwoord dan wanneer u deze vraag aan mijn collega's zou stellen.

Vraag de heer Kroeger: Dat geeft helemaal niets, dus ik stel toch dezelfde vraag: wat is úw droom?

Antwoord de heer 't Hooft: Ik ben nog niet uitgepraat op het gebied van de theoretische natuurkunde en mijn droom is nog steeds om voor bepaalde problemen oplossingen te zien. Er zijn ontzettend veel nieuwe dingen gebeurd en ik hoop toch mee te maken dat op allerlei vragen die wij nu hebben, een antwoord kan worden geformuleerd.

Vraag de heer Kroeger: Ik begreep aan het begin van dit gesprek, dat u een man bent van de hele kleine deeltjes.

Antwoord de heer 't Hooft: [...]. Op een hele kleine schaal, zie je heel veel van hetzelfde. Wat zo kenmerkend is voor de theoretische natuurkunde, is dat je veel van dezelfde technieken gebruikt. Het leunt zwaar aan tegen de wiskunde. De technieken op de verschillende vakgebieden worden toegepast, hebben heel veel verband met elkaar.

Vraag de heer Kroeger: Dus het interessante is, dat ondanks de grote verschillen van dimensie binnen de theoretische natuurkunde, er dingen zijn rond de techniek, de methodieken, die manier waarop naar iets wordt gekeken, waardoor men elkaar veel opzoekt.

Antwoord de heer 't Hooft: Ja, wat binnen de theoretische natuurkunde zo belangrijk is, is dat je precies hetzelfde doet op verschillende terreinen. [...]. Dat maakt de theoretische natuurkunde tot een geheel en het is heel nuttig om de theoretische natuurkunde als een geheel te zien en in een onderzoekschool te stoppen.

Vraag de heer Kroeger: U bent nog niet klaar hé?

Antwoord de heer 't Hooft: Nee, ik ben nog lang niet klaar.

5. “De betekenis van onderzoekscholen voor promovendi”. Discussie met een drietal promovendi: Elizabeth Koier M. Phil., voorzitter van PNN en lid van de Onderzoekschool voor Interuniversitaire Klassieke Oudheidstudies (OIKOS), Marieke Hendriksen, promovendus aan de Universiteit van Leiden, Faculty of Humanities, Institute for Cultural Disciplines en Maartje Bijl LLM, voorzitter van de Promovendiraad van de Lus Commune Research School.

De heer Kroeger vraagt de promovendi zich voor te stellen.

Mevrouw Koier is promovendus aan de Universiteit van Leiden, lid van de onderzoekschool voor Interuniversitaire Klassieke Oudheidstudies (OIKOS) en van de Landelijke Onderzoekschool Taalwetenschap (LOT). Zij richt zich in haar onderzoek op bijwoorden die een graad van zekerheid uitdrukken. In het Grieks hebben deze woorden een andere oorsprong dan dat ze op dat moment in het klassiek Grieks betekenen. In haar onderzoek richt zij zich onder meer op de vraag hoe de ontwikkeling van een betekenis tot stand komt, wat gaat daarmee gepaard en als onderdeel daarvan – wat is de betekenis van een woord en hoe wordt dat door de context beïnvloed? Het Grieks is een van de weinige talen die een lange geschreven (taalkundige) geschiedenis heeft.

Mevrouw Bijl is promovendus aan de Universiteit Utrecht, aan de Faculteit Rechten. Zij is voorzitter van de Promovendi raad van de Lus Commune Research School. Maartje doet onderzoek naar de onafhankelijke bankgarantie. Zij onderzoekt de rol van de bakgarantie in het internationale handelsverkeer. Tevens onderzoekt zij hoe dit instrument beter en duidelijker kan worden gemaakt, om zo het vertrouwen in het internationale handelsverkeer te vergroten.

Mevrouw Hendriksen is promovendus aan de Universiteit van Leiden, Faculty of Humanities, Institute for Cultural Disciplines. Zij doet onderzoek naar de achttiende-eeuwse anatomische collecties van de Universiteit. Zij onderzoekt hoe veranderende ideeën over de ideale mens en het ideale lichaam gereflecteerd worden in het maken en gebruiken van anatomische preparaten in het medische onderwijs. Dit onderzoek is onderdeel van een groter NWO-project. Het metadoel dat om de anatomische collecties draait is achterhalen hoe goed omgegaan kan worden met medische historische collecties. Het gaat vaak om menselijke resten, welke vaak geen functie meer hebben voor het medische onderwijs, maar die wel cultuurhistorische waarde hebben. De oudste preparaten zijn van eind zeventiende eeuw en bij dit onderzoek worden de preparaten van eind zeventiende eeuw tot die van het heden onderzocht. De NWO-onderzoekers die aan dit en hieraan gerelateerde onderzoeken meewerken, zijn lid van de Landelijke Onderzoekschool op het gebied van Wetenschap, technologie, Moderne Cultuur (WTMC), waar wetenschapshistorici, Science and Technology, onderzoekers en cultuurwetenschappers, op interdisciplinaire snijvlakken werken, waar zij elkaar ontmoeten en waar zij dus veel van elkaar opsteken.

De heer Kroeger: Ik hoor hier opnieuw dingen gezegd worden over interdisciplinariteit. Elizabeth [mevrouw Koier], hoe interdisciplinair is jouw onderzoek, of is jouw onderzoek puur Oudgrieks?

Mevrouw Koier: Om te beginnen ben ik aangesteld door het Instituut Taalwetenschap. Hier richt ik mij op taalkunde en historische taalkunde – maar wel van een heel specifiek type. Het gaat over Griekse teksten. Als je niet weet waar het over gaat, zeker wat betreft de betekenis van woorden, kun je het wel op je buik schrijven. Dus om deze reden ben ik ook lid van twee onderzoekscholen: de

taalwetenschappelijke onderzoekschool, waar ik ontzettend veel van de theoretische bagage die ik nodig heb meekrijg en waar ik veel leer van mensen die kindertaalverwerkingonderzoek doen. Dat is iets heel anders, maar dat geeft niets. Aan de andere kant is er de culturele bagage die ik bij OIKOS, de onderzoekschool voor klassieke studies, meekrijg. Denk aan overleveringen, tekstinterpretaties en wat ik daar wel of niet mee kan. Overigens, deze tweede onderzoekschool betaal ik zelf van mijn eigen salaris.

De heer Kroeger: Jullie hebben alle drie ervaring met waar we het eerder over hadden: inbedding. Is die inbedding vooral handig, voor als je zo nog eens iemand tegenkomt, of noodzakelijk, omdat een het onderzoek zo vanuit een andere, kwalitatief misschien hogere context gestalte krijgt?

Mevrouw Bijl: Allereerst: je komt elkaar tegen. In mijn onderzoekschool zit een groot deel van juridisch wetenschappelijk Nederland, hetgeen voor mij van groot belang is: promovendi die klassiek juridisch onderzoek doen en worstelen met de vraag of ze multidisciplinair onderzoek gaan doen, een netwerk van seniorenonderzoekers die lezingen geven, als referent optreden bij presentaties die de promovendi houden en zijn aanwezig op de jaarlijkse congressen. Dit maakt de drempel om met seniorwetenschappers in contact te treden vele malen lager. [...] De meeste landelijke scholen opereren ook internationaal, wat maakt dat veel buitenlandse wetenschappers op de scholen werkzaam zijn, of er op een andere manier bij betrokken zijn. Op deze manier ben je behoorlijk verzekerd van het feit dat je met de beste van de beste op jouw vakgebied in contact kunt treden. Door het netwerk wordt mijn denken en daarmee mijn onderzoek naar een hoger plan getild. Door de gehouden presentaties weet ik waar ik moet zijn in de literatuur.

De heer Kroeger vraagt mevrouw **Hendriksen** of zij zich in hetgeen mevrouw Bijl betoogt herkent, ondanks dat zij zich op een volstrekt ander onderwerp richt.

Mevrouw Hendriksen: Het is inderdaad heel herkenbaar. Mijn onderzoek heeft meer te maken met wetenschapsgeschiedenis, cultuurgeschiedenis, erfgoed. Ik zit in Leiden in een instituut met kunsthistorici, modern letterkundigen en classici. Hoewel ik veel aan hen heb, kunnen zij mij niet met al mijn vragen en wensen verder helpen. Bij het WTMC zijn er workshops en is er de zomerschool, waar zowel nationaal als internationaal vermaarde autoriteiten naartoe komen. Wanneer je bij zo'n gelegenheid een wetenschapper tegenkomt, voel je je naderhand veel vrijer om zo iemand een mail te sturen om hem iets in het kader van je onderzoek voor te leggen. En degene die je aanschrijft, weet ook wie jij bent. Zoals ik al aangaf zit ik in een interdisciplinaire onderzoeksgroep. Op het moment dat ik op het WTMC oefen met bijvoorbeeld het schrijven van een onderzoeksvoorstel en het daar bespreek, krijg ik direct van alle kanten input van mensen vanuit andere vakgebieden die daar ideeën over hebben en die suggesties doen voor het vinden van de juiste literatuur. Deze mensen zitten bijvoorbeeld in Maastricht en Twente, dus ik had ze nooit kunnen vinden als ik gewoon was gaan googelen op dat trefwoord. Internet en Google zijn prachtig, maar zijn niet zaligmakend. Je hebt toch echt een netwerk van echte mensen nodig om verder te komen met je onderzoek.

De heer Kroeger: Elizabeth, {mevrouw Koier}, voor jou is het lastiger, want de echte mensen die echt Oudgrieks spreken, zijn er niet meer. Hoe doe jij dat?

Mevrouw Koier: Om te beginnen is er op elke universiteit minstens één Grieks taalkundige, dus dat betekent dat de onderzoekschool ook meteen onderzoeksgroep is. Je hoort promovendi wel eens spreken over 'mijn onderzoeksgroep, maar mijn onderzoeksgroep bestaat niet. Er zijn wel allerlei mensen die voor mij interessante dingen doen, maar niet als 'clubje' bij ons op de universiteit. En dit clubje is nergens in Nederland, dus het is niet zo dat ik bij de verkeerde universiteit zit. Het is een kwestie van onderwijs, dus op elke universiteit zijn er een of twee mensen die gespecialiseerd zijn in bepaalde onderdelen. Er wordt alleen onderwijs gegeven en niet meer dan dat, want daar is geen geld voor. Mijn vakgroep is interuniversitair. Als ik iets moet presenteren, doe ik dat in de onderzoeksgroep. Dit zijn niet alleen assistenten in opleiding (AIO's), maar ook onderzoekers. Het is meer zo dat (AIO's) daar af en toe ook iets mogen presenteren. De andere onderzoekschool waaraan ik (op eigen kosten) ben verbonden, de Landelijke Onderzoekschool Taalwetenschap (LOT), organiseert zomer- en winterscholen. Maar taalwetenschap is namelijk niet een ding. Je hebt neurolinguïsten, je hebt sociolinguïsten, je hebt historisch taalkundigen. Zij doen allemaal iets wat volstrekt anders is, maar ze richten zich op een gemeenschappelijk element: taal. Zij kunnen weldegelijk iets van elkaar leren, maar als mijn instituut een cursus wil aanbieden is dat aardig, maar dat gaat dan de ene keer over typologie en een andere keer over fonetiek en ik heb daar niets te zoeken. Maar die school zorgt ervoor dat alle promovendi die er wel iets te zoeken hebben bij elkaar komen, en omdat het om zo'n grote groep gaat, nodigen ze daar meestal een belangrijk persoon uit het buitenland voor uit en dan heb je een cursus op jouw niveau, dat betrekking heeft op jouw specialisatie. De meerwaarde van de onderzoeksgroep ontstaat onder andere doordat onderwijs (focus en massa) wordt gebundeld.

De heer Kroeger: Ik heb begrepen dat jullie als PNN onderzoek hebben gedaan onder promovendi. Hoewel het nog niet helemaal klaar is, is daar een aantal interessante dingen uitgekomen. Kun je enkele interessante uitkomsten noemen?

Mevrouw Koier: Onderzoekscholen zijn vaak vrij ongrijpbaar. Mensen buiten de universiteit kennen ze vaak niet en dan krijg je heel vaak van bestuurders te horen dat ze 'papierene tijgers' zijn, die niets doen. Als je hierover met decanen spreekt en voorbeelden geeft van goed werkende onderzoekscholen, wordt vaak gezegd dat deze scholen uitzonderingen vormen. Om een goed beeld te kunnen geven van de onderzoekscholen die goed functioneren, zijn wij (het PNN) op zoek gegaan naar de lijst van de KNAW waarop de onderzoekscholen zijn weergegeven. Vervolgens hebben wij aan promovendi die bij deze scholen zijn aangesloten, gevraagd wat zij van de scholen vinden.

Gebleken is dat een groot deel van de 82 onderzoekscholen⁴ die op de lijst staan, niet meer interuniversitair is. 36 zijn door promovendi gemarkeerd als 'zeer goed functionerend', en 50 zijn als zodanig gemarkeerd door mensen die daar bestuursfuncties hebben. Dus zeker driekwart van de onderzoekscholen op de lijst werkt fatsoenlijk.

De heer Kroeger: Die kunnen dus gezien worden als een 'levend mechanisme'?

Mevrouw Koier: Ja, maar daar zijn de in kwestie mensen ook echt tevreden over en blij mee. Gebleken is ook dat een aantal onderzoekscholen is opgeheven. Soms was de reden hiervoor duidelijk, soms ook niet. Genoemd is bijvoorbeeld dat geen financiële steun werd gegeven door de

⁴ Toevoeging achteraf van mevrouw Koier: Van deze scholen is niet vastgesteld of zij landelijke onderzoekscholen zijn, of dat ze inmiddels zijn opgeheven. Het exacte aantal onderzoekscholen kan (nog) niet worden vastgesteld, maar wordt geschat op ruim 60.

Colleges van Bestuur. Maar in ieder geval is duidelijk geworden dat het hier niet over papieren tijgers gaat.

De heer Kroeger: Je zei net: 'Ze zijn er tevreden over.' Waarover zijn de promovendi dan precies tevreden?

Mevrouw Koier: Ze geven aan dat ze goede, voor hen op maat gesneden cursussen krijgen. Ze krijgen de mogelijkheid om contacten te leggen en samenwerkingsverbanden aan te gaan. Ze hebben het idee dat ze tot een wetenschappelijke groep behoren en daar ook in kunnen functioneren.

Toevoeging Mevrouw Koier: Een van de dingen die in het algemene beeld maar ook in de werkelijkheid een mogelijkheid is, is dat promovendi vereenzamen, omdat er soms niemand is met wie je over je onderzoek kunt bespreken. Veel van de promovendi die wij hebben gesproken, waren dus heel blij dat zij wel veel contacten hebben binnen hun onderzoekschool.

Mevrouw Hendriksen: Als je met promovendi en bestuursleden spreekt, merk je direct dat ze heel blij zijn met hun onderzoekschool. We hebben ook mensen gesproken die bij een onderzoekschool hebben gezeten die inmiddels is opgeheven of die opgeheven dreigt te worden. Deze mensen gaven aan dat ze dat ontzettend jammer vonden, omdat er geen goed alternatief is. De betreffende personen gaven aan dat ze met slechts een paar mensen met een bepaald onderwerp bezig zijn en dat zij geen idee hebben hoe zij in contact kunnen komen met wetenschappers die aan andere universiteiten zijn verbonden. Sommige promovendi blijken sinds de opheffing van de onderzoekschool waaraan zij waren verbonden al geruime tijd zelfs geen onderwijs meer te krijgen. *Toevoeging mevrouw Hendriksen:* als er een alternatief zou worden geboden, zou er een veel kleiner probleem zijn of misschien zelfs geen probleem zijn. In sommige gevallen blijkt er sprake te zijn van een fusie. Als dat naar ieders tevredenheid is, is er geen probleem. Er ontstaat een probleem als promovendi op zichzelf worden teruggeworpen, omdat er geen alternatief wordt geboden.

Mevrouw Bijl: Het is zo raar, dat er in veel discussies wordt gesuggereerd dat de Graduate Schools in de plaats kunnen komen van de onderzoekscholen. Maar dat is helemaal niet het geval.

De heer Kroeger: Wat is het fundamentele verschil tussen onderzoekscholen en Graduate Schools, waarin onderscheiden zij zich van elkaar?

Mevrouw Bijl: Het fundamentele verschil tussen de Graduate School Utrecht en de Ius Commune Research School, is dat op de graduate school zich richt op de zogenaamde transferrable skills, dus je leert hoe je moet presenteren, eventueel in een andere taal, timemanagement, het schrijven van een onderzoeksplan in zijn algemeenheid. De Ius Commune School richt zich veel meer inhoudelijk op het rechtsvergelijkend onderzoek, het juridisch onderzoek en de vraag welke disciplines je er eventueel nog meer bij zou kunnen betrekken. Het is dus veel meer een inhoudelijke opleiding, die wij al juridische faculteit in Utrecht alleen, niet in de brede zin zouden kunnen bieden als nu wordt gedaan.

De heer Kroeger vraagt aan aanwezigen: Heeft u nog **VRAGEN**?

Mevrouw Joldersma: Het verhaal wordt steeds duidelijker en steekhoudender. Ik denk dat de crux inderdaad zit bij de Colleges van Bestuur (hierna: CvB). Hoe is dat bij jullie gegaan?

Mevrouw Bijl: Zo'n hererkenningsprocedure is een behoorlijk lange procedure. Bij ons is het bijna tot aan het eind goed gegaan, wij hebben van het College van Bestuur überhaupt niets gehoord, maar vlak voor de laatste interviewronde door de Erkenningscommissie Onderzoekscholen (hierna: ECOS) kwam er van het CvB het signaal dat zij niet meer mee zouden doen. Vervolgens hebben de bestuursleden en de decaan zich enorm ingezet, hetgeen tot het gewenste resultaat heeft geleid.

De heer Zwart (voorzitter Onderzoekschool Rechten van de Mens (Universiteit Utrecht): De Rector Magnificus van de UU is van mening dat de onderzoekscholen prima zijn, maar is van mening dat (her)accreditatie veel beter door de decanen kan worden aangevraagd. Hierover ontstond een verschil van mening, waarna de rector te kennen heeft gegeven dat hij voor de (her)erkenning voor de laatste keer zelf zal aanvragen, maar dat het goed zou zijn als de ECOS een oplossing bedenkt voor situaties waarbij rectoren van mening zijn dat (her)erkenning veel beter op het niveau van decanen kan worden aangevraagd. Hierbij gaf de rector tevens te kennen dat het om een prachtige onderzoekschool gaat en dat hij dus niets tegen de onderzoekscholen heeft.

De heer (Jasper) Van Dijk (Tweede Kamerlid (SP)): Is het onderscheid tussen Graduate Schools en onderzoekscholen zoals dat door Maartje is beschreven herkenbaar? Met name het onderscheid tussen vorm en inhoud?

Mevrouw Bijl: Het is voor een graduate school onmogelijk om voor een paar mensen een cursus te organiseren. [...]

Mevrouw Van der Meer (Promovendus): Hoewel hetgeen je beschrijft in veel gevallen zal gelden, is het belangrijk om te beseffen dat dit per vakgebied verschilt. Bij de wat grotere onderzoeksgroepen binnen een universiteit, is er geen enkel probleem om op lokaal niveau inhoudelijke cursussen aan te bieden naast de transferrable skills. Dit betekent niet dat deze promovendi niet ook zouden kunnen profiteren van een landelijke samenwerking, maar het is, zeker als je vanuit politiek opzicht bekijkt hoe je mensen kunt bewegen, belangrijk om je te realiseren de organisatie van verschillende vakgebied anders is of kan zijn.

De heer De Boer, (wetenschappelijk directeur Onderzoekschool Mediëvistiek): De les moet dus zijn, dat er niet een model is. Net zo min als dat landelijke onderzoekscholen het enige zaligmakende model zijn, zou het zo moeten zijn dat de graduate schools het enige zaligmakende model zijn. En wat nu dreigt, of – ik ben een optimist – een tijdje heeft gedreigd – is een situatie waarin voor allerlei vakgebieden waarin de landelijke onderzoekscholen de beste vorm van organisatie van synergie op onderwijs- en onderzoeksgebied bleken te zijn, de onderzoekscholen worden opgeofferd aan graduate schools. Dat moeten we zien te voorkomen.

De heer Kroeger: Dus in feite bestaat het 'one size fits al' – principe niet.

Algemene geluiden van instemming.

6. “De toekomst van de onderzoekscholen”. Prof. Dr. Tom Zwart, voorzitter van SODOLA en Directeur van de Netherlands School of Human Rights Research

Rafael Wittek is begonnen met het uiteenzetten van het compromis dat wij hebben aangeboden aan de ambtenaren van OCW, aan de partijen. Maar ondertussen hebben zich nieuwe ontwikkelingen voltrokken. Daar wil ik kort even bij stilstaan, zodat jullie weten waar we staan.

Zoals jullie allemaal weten hebben de rectoren afgelopen maandag vergaderd en zij hebben besloten om op de een of andere manier een soort garantstelling voor de toekomst van de onderzoekscholen af te geven. De tekst hebben jullie allemaal gezien. Het is een informele tekst en is nog niet naar buiten gebracht, maar mij is verteld dat hij wel in deze bewoordingen naar buiten zal worden gebracht. Als je de verklaring leest, krijg je wel de indruk dat het nog een vaag compromis is, maar dat is het ook: het compromis is opgesteld door de Utrechtse rector en hij zegt dat we daarin moeten lezen dat de rectoren en daarmee de VSNU achter de onderzoekscholen staan en de scholen financieel en bestuurlijk willen bedienen – het voortbestaan daarvan – en in die zin verwelkomen wij deze verklaring. Mocht nou kloppen wat er in de verklaring wordt gezegd en wij zouden er bij de VSNU op willen aandringen dat ook nog even op papier te zetten, dan verwelkomen wij deze verklaring. Dat zou een hoop problemen uit de lucht nemen, mits aan een aantal voorwaarden wordt voldaan. Het gaat hierbij niet alleen om het financieel garanderen van de toekomst van de bestaande onderzoekscholen, maar ook het mogelijk maken van een herstart van die scholen die onlangs de deuren hebben gesloten of op het punt staan dat te doen. Ook zou de mogelijkheid open moeten blijven voor de oprichting van nieuwe onderzoekscholen. We zijn niet naïef en weten dat de universiteiten daartoe het initiatief moeten nemen en als ze dat niet doen dan gebeurt dat niet. Maar zeker in theorie zou dat een optie moeten zijn omdat de onderzoekscholen anders een soort uitstervend diersoort worden en dat is iets wat wij absoluut niet willen. Het laatste punt is misschien tevens het belangrijkste punt: wij vinden dat er geen addertjes onder het gras moeten zitten, want daar hebben wij er al genoeg van gezien.

Wij zullen de VSNU vragen om met deze voorwaarden in te stemmen. Als zij dat doen, dan zijn wij al halverwege een oplossing en zullen wij ons tot de politiek wenden en de politici vragen zich in verwelkomende zin uit te spreken over de verklaring en de minister deze voorwaarden mee te geven als een soort check op de toekomst van de onderzoekscholen. Dan is er natuurlijk nog een heel belangrijk punt en dat is de omvang van het geldbedrag dat nu aan de universiteiten wordt gegeven om de onderzoekscholen te onderhouden. Wij vinden dat daar geen wijziging in moet worden aangebracht, nog ten voordele, nog ten nadele. Wij zouden hiermee genoegen nemen: in een tijd van heroverweging is dat misschien wel voldoende. Maar, en dit is een buitengewoon belangrijke ‘maar’: wij vinden wel dat dat bedrag ook moet worden doorbetaald door de universiteiten aan de onderzoekscholen. Dus het kan niet meer zo zijn – en dat is wel vaak zo aan de hand – dat de universiteiten het bedrag dat zij ontvangen voor de onderzoekscholen investeren in de graduate schools, hoe sympathiek die graduate schools ook zijn. Dat zou moeten worden uitgesloten, want dat is een oneigenlijk gebruik van middelen die door de begrotingswetgever aan de universiteiten wordt gegeven en dat past ook niet in de afspraken die kennelijk door de rectoren zijn gemaakt. Dus dit zijn de keiharde randvoorwaarden van dat model. Als we dit allemaal zwart op wit kunnen krijgen en de politici dit op de een of andere manier gegarandeerd kunnen krijgen, is de kou uit de lucht. Dat zou wat ons betreft ook betekenen dat we niet langer zullen aanhaken bij de pilot van minister Plasterk. We zullen uiteraard nog mee blijven doen als individuele scholen met het indienen van aanvragen

daarvoor, maar het model waarbij het geld dat nu voor de onderzoekscholen aan universiteiten wordt aangeboden in de pot wordt gestopt voor die pilot, zou dan van tafel moeten. Dat wat betreft de uitkomsten van het beraad van de rectoren.

Wij zullen dus in jullie naam de gesprekken met de andere brancheorganisaties voortzetten, evenals de gesprekken met de ministers en ambtenaren die hier vandaag vertegenwoordigd zijn en uiteraard met de Kamer. Ik wil de Kamer in het bijzonder bedanken voor het feit dat zij hier vandaag aanwezig waren: Ciska Joldersma, Jan Jacob van Dijk en Jasper van Dijk. Ik moet zeggen dat wij altijd een warm welkom hebben gekregen van alle fracties met wie wij hebben gesproken. Men maakte altijd veel tijd voor ons beschikbaar, er was sprake van een enorme deskundigheid, dat hebben wij vandaag ook weer gemerkt door de vragen die zijn gesteld, dus wij zijn erg blij met de tijd en de aandacht die de Kamerleden aan ons schenken. Onze dank daarvoor en ik stel voor dat u dat met een applaus beloont.

Ook zeer veel dank aan allen die hier vandaag hebben gesproken. De ervaring die wij hebben als wij bij de kamer op bezoek gaan, is dat wij staan voor een groot aantal leden die niet worden gekend: wij kunnen dat allemaal zeggen, maar klopt het ook? Jullie hebben vandaag allemaal laten zien dat wij geen indianenverhalen vertellen. Er is een enorm enthousiasme en animo voor onderzoekscholen en dat heeft zich vandaag vertaald.

Ik wil afsluiten met een opmerking die Jens Kurster tijdens de vorige pauze maakte. Hij zei: "Het is zo interessant is dat jullie überhaupt een discussie hebben over het voortbestaan van onderzoekscholen. Er zijn heel veel Duitse wetenschappers die zeer jaloers zijn op het feit dat jullie zoiets hebben. In Duitsland zijn het allemaal individualisten, die elkaar beconcurreren. Jullie hebben een fantastisch instituut. Sterker nog, het feit dat jullie onderzoekscholen hebben is een van de redenen waarom ik zo gelukkig ben in het Nederlandse onderzoek."

Ik denk dat dit de warmste aanbeveling is ik heb gehoord voor onderzoekscholen.